

Јована Јосиповић

Институт за књижевност и уметност у Београду

jovana.j090@gmail.com

ПОЕТИКА НОВОГ ДОБА – ДВА РОМАНА ЖИВОРАДА МИХАЈЛОВИЋА СЛАВИНСКОГ КАО УКРШТАЈ НЕОГНОСТИЧКОГ И КЊИЖЕВНОГ ИСКУСТВА

Апстракт: Након издвајања основних полазишта на којима се заснива New Age покрет, дата начела обједињена под називом „поетика Новог доба“, уочавају се при анализи романа Ж. М. Славинског (*Праскозорје Аиваза* и *Арелена*). Најпре се компаративни оквир читања романа Славинског поставља у контекст *Књије Закона* А. Кроулија и *Седам пројоведи мртвима* К. Г. Јунга, посебно кроз значај тих дела за касније стваралаштво наведених аутора, али и за развој покрета Новог доба у ширем смислу. Поређењем структуре техника из области самопомоћи и личног развоја које је Славински развијао (Интензив гнозе, Аспектика, Пеат) са структуром и идејном нити његових романа, откривамо да та два романа настају не само као литераризовани биографски садржаји већ се за њихову основну структуру узима структура Интензива гнозе, али и елементи других техника Славинског. Паралела и структури Интензива и основној идеји Михајловићевих романа, условно се уочава у јунговски схваћеном процесу индивидуације. Са друге стране, кроз упоредно посматрање јунгијанске анализе бајки и јунгијанске анализе дела заснованих на „поетици Новог доба“, рад ће настојати да укаже на могући смер читања шаролике литературе Новог доба, уз осврт на потенцијалне (вредносне) замке књижевности која настаје на основама поменути литературе.

Кључне речи: Живорад Михајловић Славински, Алистер Кроули, Карл Густав Јунг, Ново доба, неогностицизам, просветљење, индивидуација, бајка

1. Поетика „Новог доба“

„По вокацији психолог склон психотерапеутском раду, Живо је заиста имао жељу да помаже људима у решавању свакодневних проблема, док је као професионалац у спиритуалном бизнису, што је тада већ увелико постајао, увидео неопходност постојања још неког производа, осим Празнине, јер она никад није била тражена роба“
(Стојановић 2017: 252).

Паралелно са ширењем интернационалног идеолошког покрета обједињеног под називом „Ново доба“ (New Age movement) који прокламативно настаје као контракултурни отпор устаљеном друштвеном поретку (види Лакроа 2001: 11), на нашим просторима од седамдесетих година двадесетог века активно делује Живорад Михајловић Славински, човек који ће утицати да те алтернативне струје дођу у додир са домаћом публиком. У међувремену, од средине двадесетог века до данас, Ново доба постаје покрет који све више узима маха на савременој (суп)културној сцени (популарна психологија, алтернативна медицина, литература из области самопомоћи и духовног развоја), остајући увек по страни од званичне академске културе. У фокусу нашег рада ће се пре свега наћи два романа Славинског кроз чију структуру и наратив ћемо пратити уплив поменути идеологије.

Након што је објавио двадесетак књига из области „спиритуалне технологије“, Живо (Живорад Михајловић Славински) 2003. године објављује аутобиографски роман *Праскозорје Аиваза*, а затим, 2014. године роман *Арелена*, такође заснован на биографском садржају. Главна тема оба романа је пут самоспознаје, на коме наилазимо на основне методе техника које је Славински познавао и затим уврстио у сопствени методолошки апарат. Реч је о „неогностичком“ приступу људској психи где је циљ да се човек доведе у стање у

1 Званичан обједињујући назив за групу неогностичких метода које је усавршавао Ж. М. Славински.

ком је слободан од „набоја поларитета“. Како поменути приступ у многоне одређује структуру оба романа Ж. М. Славинског, задржаћемо се на дефиницији назива неогноза, утолико пре што дати термин у својим књигама из области „спиритуалне технологије“ користи и сам аутор.

За разлику од класичног појма гнозе² који подразумева директни чин и искуство, Антоан Февр неогнозу не сврстава у област езотеричног³. Неогноза подражава гнозу преузимањем спољашњих карактеристика гнозе (или позајмљивањем оне традиционалне симболике и научних постулата којима се поткрепљује заузети концепт универзума), а уместо гнозе као самог делања, бави се описивањем поступака тог делања (Faivre 1994: 99)⁴. Неогностички приступ који Славински користи заснива се на тумачењу гностичког дуализма на начин како Воутер Ханеграф одређује поимање дуалности унутар покрета Новог доба.

Дуалност добра и зла New Age посматра као илузију својствену искључиво појавном свету. Зло по себи заправо не постоји самим тим што ниво метафизичке стварности (*ultimate wholeness*) из које извиру светови феномена (*phenomenal realities*) не познаје дуалност. Зло је стога илузија која се посматра као средство учења, а не нешто што је нужно негативно. За покрет Новог доба зло постаје негативно тек кад људи погрешно интерпретирају дуалност као *дуализам* (Hanegraaff 1996: 277). Отклоном од дуализма, односно практичном експлоатацијом својства дуалности материјалног света да би се дошло до одређене користи (духовног развоја), назив неогностицизам примењен на методе „спиритуалне технологије“ Славинског, у још већој

2 Нови Вебстеров академски речник: „гноза: езотерна сазнања духовне истине за коју су антички гностици сматрали да је од суштинске важности за спасење“ (Кинџ 2006: 17).

3 „Карактеристике езотеризма су имперсоналност аутора, опозиција профаног и иницијацијског, суптилна медијација између духа и материје, кореспонденције, бројеви, окултне науке, окултна умећа и иницијација“ (Радуловић 2009: 9).

4 Сви преводи цитиране литературе на енглеском коришћене у раду припадају ауторки рада.

мери се одваја од везе са гностичком традицијом⁵, али се утолико приближава покрету Новог доба. У излагању начина на који функционише *Аспектика*, једна од метода које је синтетисао Славински, видимо радикалан израз примене идеологије Новог доба, где чак и недурални план метафизичке реалности бива „искоришћен“ зарад коначног циља, а то је стање интеграције набоја поларитета, односно коначни тријумф над стањем дуализма:

„Један познати херметиста, у писму које ми је упутио, износи да је немогуће користити Празнину, јер она је најдубља суштина нашег бића, у њој не постоји двојност – онај који би користио и оно што би се користило, јер су и једно и друго Празнина [...] У апсолутном смислу то је тачно. Међутим, да постоји могућност да се Динамичка Празнина искористи као кључни елемент процеса интеграције отцепљених Аспеката у целину Бића показује пракса Аспектног Процеса“ (Михајловић 1996: 22).

Слично виђење двојности се затим рефлектује на многа места унутар романâ Ж. М. Славинског. Навешћемо ради паралеле са претходним цитатом неколико исказа које у *Праскозорју Аиваза* такође говори херметиста са којим је протагониста романа, Богдан Зивотић Зиво⁶, најпре био у преписци и чија писма су уметнута у садржај романа:

„Запамти то, јер то је основна карактеристика просветљених људи. Такав човек нема контрадикција у свести! [...] Најтврђе људско веровање јесте да би живот био савр-

5 Гностицизам чак негира могућност искупљења било каквим спољашњим методама чињења (техникама), такво искупљење је празан аутоматизам, будући да су спасење, односно божанска приroda урођени или су могући само помоћу тајанственог откровења (упореди Кинг 2006: 112). За разлику од тог гледишта Ново доба се користи техникама којима се било ко може довести до измењеног стања свести у коме се он сам перципира као „једно са свиме“. У таквој врсти хиперинклузивних „просветљења“, огледа се и појам „спасења“ у Новом добу.

6 Главни јунак *Праскозорја Аиваза* носи исти надимак, односно „магијско име“ као и сам Славински, што је у оба случаја важно због одређене сличности са именом Аиваза.

шен, ако би успео да уклони све негативне и непожељне поларитете у свом животу. [...] Узрок свих наших невоља је тенденција да доживљавамо поларности овог света као одељене и непомирљиво супротстављене. [...] Видиш, најкраће речено, модерна физика непобитно доказује да реалност, научно и истинито схваћена, није ништа друго до јединство супротности“ (Михајловић 2003: 340-341).

Поред већ изнетих карактеристика покрета Ново доба у вези са схватањем дуалности, у последњем цитату апострофирањем модерне физике (што је чест поступак и у књигама Славинског) подцртано је још једно конститутивно начело Новог доба. У неколико најважнијих усмерења⁷ тог покрета спада „наука Новог доба“: Ослањајући се на бирана достигнућа претежно у теоријској физици, *њуејџери* их користе да легитимишу спиритуални поглед на свет. У складу са холистичким приступом тежи се спајању религиозног и научног размишљања, како би се изнова потврђивала утопијска максима „сви смо Једно“, те заправо ту није реч о *науци* Новог доба већ о извесној филозофији природе односно космоса (Hanegraaff 1996: 64). Тако ће горепоменути херметиста чија писма су инкорпорирана у текст *Праскозорја Аиваза* (у роману носи име Питер Перије⁸), бити онај који Богдана упознаје са

7 Класификујући основне токове Новог доба, Ханеграф издваја пет главних: „1. каналисање; 2. исцељивање и развој; 3. наука Новог доба; 4. неопанганизам; 5. ново доба у ужем и ширем смислу“ (Hanegraaff 1996: 19–20).

8 Под именом Питер Перије, Славински заправо говори о Мајклу Бертиоу, извесном медијуму и чувару једног од редова насталих из Кроулијевог ОТО-а. „У датом тренутку Бертио је био ангажован у четири области магијског рада: прикупљању информација и енергије из других универзума, контроли клифота – негативних аспеката кабалистичког Дрвета живота, изградњи магијских речника за комуницирање са духовним интелигенцијама других планета и путовању кроз време“ (Стојановић 2017: 46). Посебно последња наведена ставка „путовање кроз време“, навешће нас да претпоставимо да је један од учитеља главног јунака *Арелене*, Кевин Бердсонг, сачињен по узору и на Бертиоа. Са друге стране лик Кевина Бердсонга носи презиме по Роберту Бердсонгу, херметисти ког је Славински упознао у Стокхолму тако што је Бердсонг радио као главни кувар у хотелу у ком се Славински запослио након доласка у Шведску. Сам Роберт Бердсонг је притом у *Праскозорју Аиваза* преточен у лик Хајлига.

свешћу Аивазовог нивоа, и онај који ће идејама каналисаним од истог ентитета (нивоа свести) заправо поставити основу будућих система које ће Богдан (као и сам Славински) развијати. Питање науке какво смо га изнели у вези са токовима у Новом добу, на готово шаблонски идентичан начин се преноси и на скуп открићења потеклих од Аиваза. Тако из једног Питеровог писма Богдану читамо следеће: „*АИВАЗ-ФИЗИКА* биће наша Светла Књига и иако ће наш технички уџбеник, јер то ће бити комплетан систем маије који ће се отворити на све оне који су сиремни да сипује у сферу Аиваз енергија“ (Михајловић 2003: 320). Притом, потребно је још једном нагласити да се појам „физика“ и у наведеном случају као и у оквиру New Age покрета, односи пре свега на субјективна промишљања која област научног интерпретирају само у оној мери у којој се одабране научне чињенице уклапају у унапред дефинисана схватања дате струје Новог доба.

Одузимање суштине негативном поларитету, претварање читаве стварности у вид илузије на коју је могуће утицати и мењати је различитим „спиритуалним техникама“, селективно ослањање на модерну науку (попут квантне физике) тако да се њени постулати употребе за сопствено филозофско промишљање о природи света, и пре свега еклектицизам који преузима спољашње карактеристике традиционалних система (шаманизам, медитација, астрологија, гноза) да би се створили универзални лекови и решења, јесу дакле основна полазишта у покрету Новог доба, која ћемо за потребе нашег рада назвати „поетиком Новог доба“. Начине на које се дата поетичка полазишта преносе и уобличавају у наратив одређеног књижевног дела, испитиваћемо анализом романа *Праскозорје Аиваза и Арелена*.⁹

9 Како је примарни циљ рада испитивање различитих механизма којима се „поетика Новог доба“ преноси у књижевни дискурс, приликом анализе романа Славинског у раду се нећемо у већој мери фокусирати на литерарно-вредносно одређење датих романа нити се бавити проблемом учинковитости самих техника Славинског. Романи о којима је у раду реч, посматраћемо пре свега као симптоматичан пример књижевне појаве засноване на литератури

2. Литерарни узор

„Многи познати херметисти постали су, у извесном стадију свог развитака, романописци и приповедача. Рекло би се да дође време када књижевни израз постаје неопходан да би се херметичке идеје приближиле већем броју до тада незахваћених читалаца.“
(Михајловић 1976: 127).

Потребу да се језиком књижевног жанра проговори о темама које припадају струјама Новог доба везаним за исцељивање и лични развој, са компаративне стране је корисно довести у везу са стваралаштвом два (од три) аутора о којима је Богдан, главни јунак романа *Праскозорје Аиваза* желео да напише обједињујућу компаративну студију. Такође, у опусима та два аутора наилазимо на преплитање књижевног израза и извесних езотеричних система на начин да се то искуство може довести у везу са одређеном праксом, што је посебно интересантно због паралеле са праксом у оквиру метода „спиритуалне технологије“ код Славинског. Поред Вилхема Рајха, кога ћемо изоставити из паралеле која нас занима јер његов опус не садржи књижевне елементе¹⁰, Богдан је намеравао да своју студију посвети Алистеру Кроулију и Јунгу.

Славински 1976. године заиста објављује књигу *Психонаути унутрашњих светова* која је живи пандан Богдановој никад написаној студији о три поменута

из области популарне психологије као маргинализованог „жанра“ по себи.

10 Ако бисмо ипак тражили начин да дефинишемо „поетичке елементе“ Рајховог рада, и то оне који би кореспондирали са системом рада Славинског, онда би нам се наметала тема превазилажења дуалности. Рајх (слично као и Кроули) наглашава опасност гушења сексуалне (полне, дуалне) енергије услед репресивности друштва (Михајловић 2003: 134). Исцељење се тражи у експериментима са оргонском енергијом, односно „свеопштом животном енергијом, космичком по опсегу“ (Михајловић 1984: 11), што је поново поредиво и са методологијом „спиритуалне технологије“ (неутрализација поларитета довођењем у равину која их поништава) и са поетичко-гносеолошким идејама до којих ће доспевати јунаци у романима Славинског.

аутора. Поред укључивања излагања о кључним лично-стима западног херметизма, *Психонаути* ће највећим делом бити посвећени Кроулију, а Јунгу ће бити додељено завршно поглавље. Извесна паралела између Кроулија и Јунга, која је важна и за тему нашег рада, подцртана је још у тој књизи. Славински ту истиче податке да и Кроули и Јунг у стању трансa у току три дана записују поетско-профетске текстове (Кроули *Књигу Закона*, а Јунг *Седам пројоведи мртвима*), да би затим остатке живота посветили разумевању тих текстова и стварању система на темељима њихових тумачења. На парадоксалан начин оно што бива откривено на почетку пута, једначи се са оним што се спознаје на његовом крају. У претходној реченици, која се односила на дијалектику развоја идеја код Кроулија и Јунга, сажета је и идејна радња оба романа Ж. М. Славинског – на почецима романа рођена жеља (да се одговори на питање: „Ко сам ја?“, односно да се реализује извесна драма без граница) остварује се на последњим страницама романа, али тако да субјекат схвата да је спознао оно што је одувек и знао.

Интертекстуални утицај Кроулија на Славинског се пре свега односи на поменути *Књигу Закона* и њену улогу у *Праскозорју Аиваза* при митологизацији судбине главног јунака Богдана. *Књигу Закона* је Кроули наводно примио каналисањем ентитета под именом Аиваз. „Основна магијска формула *Књиге Закона* је Закон Телеме: „Ради како ти воља буде и то нека је једини Закон!“ (Михајловић 1976: 63). Оно што *Књига Закона* преко те магијске формуле обзнањује јесте долазак „Новог Хорусовог Еона“, односно новог ступња у развоју људске свести која се заснива на индивидуалности воље. „Ера Телеме оличена је у Детету (Хорус), слободном и двополном. Дечје одлике постају карактеристике новог времена, а слобода има највећу привлачну снагу“ (Михајловић 1976: 61). Та црта андрогинности (сједињености полова или поларитета) у „Хорусовом добу“, јесте црта на коју ће се надовезати Славински у свом роману, користећи Кроулијеву *Књигу Закона* као подтекст на коме ће даље градити сопствену теорију поларитета.

Иако роман *Праскозорје Аиваза* не спада у каналисану литературу Новог доба, ослањање на ту струју New Age покрета је јасно истакнуто смештањем Аивазовог имена већ у наслов романа. *Књига Закона* се у роману Славинског помиње и као део јунакових конверзација или ритуалних радњи у окултним круговима, али оно што је од посебног значаја јесте начин на који та књига као подтекст романа обликује битну фазу на животном путу протагонисте (рекли бисмо пресудно утиче на „нови еон“ главног јунака). И поред тога што је имао намеру да његова студија о три аутора буде посвећена и Кроулију, Богданов став о Кроулију је у великој мери прожет одбојношћу (што се првенствено веже за Кроулијев однос према сексуалности) и сумњом у Кроулијеве (писарске) способности да исправно разуме текст *Књиге Закона*. Иако ће проћи и кроз фазу експериментисања са сексуалном магијом према Кроулијевим методама, Богдан ће значење Аивазових речи ипак видети на начин који превазилази подручје уједињавања искључиво физичких сполова. Текст *Књиге Закона* он разумева као „подстрек за досезање много дубљих слојева бића, у којима се индивидуално претапа са колективним несвесним“ (Михајловић 2003: 134). Сам ентитет, Аиваз, у књизи стога бива представљен у два основна вида: као Кроулијев Аиваз и као космички Аиваз са којим ће сам Богдан постепено ступати у контакт. Кроулијев Аиваз је описан као: „божански силник који без милости усмерава људе да следе судбинску стазу, али је и његова ситуација трагична, јер он може да се врати самом себи само кроз човека и стога жуди да изрони у уму људског бића и увуче га у идентификацију са собом“ (Михајловић 2003: 191). Док је Кроулијев Аиваз „локална и лична интелигенција“, космички „Богданов“ Аиваз је универзалан.“ Такође,

11 Потреба да се нагласи недвосмислена разлика „двају Аиваза“ може потицати и отуд што је Славински од седамдесетих до деведесетих година био на челу извесног удружења, касније гностичке цркве (Ecclesia Gnostica Alba) настале на темељима ОТО-а на просторима СФРЈ. Рад те цркве је наводно био вођен интелигенцијом Аиваз, што је било назначено и у самом црквеном грбу, а чланови су били учесници и водитељи (мајстори) Интензива просветљења,

за разлику од микрокосмичке сексуалности везане за „локалног Аиваза“ и самим тим важне у Кроулијевом магијском раду¹², „Богданов“ Аиваз представља космичку сексуалност која не почива на уједињавању сполова, већ води „неутрализацији основних космичких поларитета, јер је њен главни елемент енергетска тензија која постоји између космичких Јанга и Јина“ (Михајловић 2003: 320). Аиваз и „праскорорје Аиваза“ како их Богдан интерпретира, јесу стога синоними за крајње јединство („Једно“) у терминологији Новог доба, као и за „еон“ новог нивоа свести који почиње Новим добом (доба Водолије¹³, Хорусов еон).

Поред Кроулија, као другу неизоставну фигуру у формирању поетике романа Славинског навели смо Јунга и његов рад. Ослањајући се на књигу Ричарда Нола (*The Jung Cult*), Ханеграф ће Јунга дефинисати као модерног езотерика који представља кључну везу између традиционално езотеричних погледа на свет и покрета Новог доба (Hanegraaff 1996: 497). Постоје такође тенденције да се Јунгов опус посматра

медитативне технике коју је Славински донео на просторе бивше Југославије. Међутим, после увођења бројних „учинковитијих“ техника, Славински се одваја од те организације, након чега се и њен рад гаси. Двоструки Аиваз стога може бити *маркетиншки* начин да Славински раздвоји „личног Аиваза“ уско везаног за припаднике гностичке цркве, и „универзални дух“ техника Славинског доступних свима.

12 У једној од својих првих књига, писаној као практични приручник херметичке традиције Запада, *Симболи херметизма*, Славински и само остварење Кроулијевог контакта са Аивазом (Демоном) на шалив начин приписује сексуалној магији: „Тако је Краули на брачно путовању, док је боравио у Египту, извршио серију магијских евокација, желећи да покаже својој супрузи како је он моћан маг. Призвао је Демона кроз ритуал сексуалне магије, без икаквих посебних циљева. Очито је са својом супругом Роуз практиковао веома делотворну магију, јер је дошло до веома далекосежних промена у његовој свести – увид за увидом следио је у току следећа два-три дана и као последица настало је његово, можда најпознатије дело „Књига закона“ („The Book of the Law““ (Михајловић 1973: 56).

13 „Сва херметичка учења тумаче еволуцију људског рода као непрекидни процес преображаја свести. Он се одвија у циклусима. У нашој традицији (западној) говори се последњих стотинак година о наступању Акваријанске ере, ере Водењака, чије су одлике нагло ослобађање људског бића, буђење вековима умртвљених парапсихичких способности, наступање нових односа љубави међу људима, братства, толеранције.“ (Михајловић 1976: 61).

као позни продужетак немачких филозофско-романтичарских струја 19. века, а пре свега филозофије живота (*Lebensphilosophie*) и филозофије природе (*Naturphilosophie*) које у средиште постављају питања о сврси унутрашњег живота (види Hanegraaff 1996: 497). На тај начин читаву Јунгову „динамику несвесног“ можемо посматрати као блиску идејама позноромантичарских струја, као и езотеричким системима (а најпре алхемији) повезаним са тим струјама. Чак се и спис *Седам пројоведи мртвима* које Јунг пише под песудонимом гностика Василида из Александрије, показује као дело које не почива на античким гностичким идејама већ као дело чије су идеје заправо ближе модерним езотеричким и окултним спекулацијама и новој соларној митологији која Сунце тумачи као симбол христоликог божанства (Hanegraaff 1996: 503).

Увођење компаративне везе са „весником Новог доба“, али и „позноромантичарем“ Јунгом, приликом тумачења *Праскозорја Аиваза*, заправо нам указује (пored сличности са већ описаним односом са Кроулијем) на традицију коју Славински бира приликом сопственог поигравања са књижевним. Док ће се Кроулијев утицај на Славинског огледати у поетици идеолошког надрастања преузетог подтекста, однос Јунгове телеолошке мисли и идеје које заступа главни јунак *Праскозорја Аиваза*, показиваће недвосмислену сродност.

У поглављу посвећеном Јунгу у књизи *Психонаути унутрашњих светлова*, у начину како Славински описује Јунгов раскид са Фројдовим ауторитетом, видимо пресликани идеолошки неспоразум који смо претходно изнели у вези са Богдановом рецепцијом Кроулијевог схватања Аиваза. „Непосредан повод размимомлажења са Фројдом било је различито схватање херметике (много дубљи повод био је став према либиду – за Фројда је то искључиво сексуална енергија, за Јунга свеопшта психичка енергија)“ (Михајловић 1976: 151). Реч је дакле о сукобу који бисмо, преносећи га на Богданов однос према Кроулију, могли назвати сукобом „локалног и космичког Аиваза“.

Поред паралеле на коју у *Психонауџима* сам Славински указује, о кључном утицају за три дана „каналисаних“ текстова на читав каснији стваралачки рад и Кроулија и Јунга, Славински у истој књизи истиче и следећу повезницу суштинског става оба аутора:

„Јунг је, као и [...] Алистер Кроли и многи други херметисти, веровао да је исправна Стаза управо она која је у складу са његовом истинском природом (упореди код Кролија откриће Истинске воље и делање само по њој). „Моја филозофија“, понављао је Јунг, „јесте да човек треба да живи у складу са својом природом; он треба да се усредсреди на стицање знања о себи, а потом да живи сагласно са истином што ју је о себи открио“ (Михајловић 1976: 159).

Та тема ступања на личну индивидуациону „Стазу“, уз упорно кретање ка њеном крају, јесте основна тема оба романа Славинског, али и тема која кореспондира са такозваном „потрагом за вишим ја“ (или идеалном верзијом себе према терминологији Новог доба) у чему ће бити могуће уочити извесну паралелу са јунгијанским моделом индивидуације, односно начином на који идеологија Новог доба преузима тај модел.¹⁴

3. Између романа и технике самопомоћи

„На крају те Стазе неко или нешто покушава да се сети човека“ (Михајловић 1976: 160).

Претходним цитатом који се односи на Јунгов пут индивидуације и значај који ће та теорија донети будућим трагаоцима, завршава се Михајловићева

¹⁴ Односом Јунгове индивидуацијске теорије са идејом развоја у контексту поетике Новог доба, посебно се бавимо у последњем поглављу у раду („New Age бајка“).

књига *Психонауџи унутрашњих светова*, али заправо тек почињу (услед природе парадокса и завршавају се такође) основне идејне нити оба његова романа. Тема коју нам цитат отвара, истовремено дефинише и кључну идеју коју Славински заговара на пољу техника самопомоћи. На темељу једног од основних начела у покрету Новог доба, на начелу космолошке двојности (и његовом превазилажењу), годинама ће настајати методе које је Славински објединио под називом „спиритуална технологија“. Прокламовани циљ већине тих техника јесте да омогуће сусрет „ја“ са „јаством“ (ега са суштином), тако што би уклонили ометајуће факторе који постављају уметне границе тамо где оне наводно не постоје. Структурну динамику првенствено технике „Интензива гнозе“, уз елементе техника „Аспектике“ и „Пеата“, односно горенаведени идејни циљ ка коме се они који те технике примењују крећу, Славински ће настојати да пренесе у текст, али и читаву наративну структуру својих романа.

На почетку и једног и другог романа најављује се потрага за одређеним искуством које је потребно досегнути, док се мистерија тих трагања разрешава тек на самом крају. На тај начин заплет би наизглед одговарао заплетима детективских романа, али је разлика у томе што се финална „спознаја“ не односи на „разоткривање убице“, већ је реч о спознаји као таквој, одређеном унутрашњем увиду, гнози.

У *Праскозорју Аиваза* приповедачки глас се директно обраћа читаоцу (наратору), чиме настоји да и њега увуче у сопствену потрагу. Наратор и читалац постају трагачи на истој „Стази“, јер се ради о потрази која припада духу Новог доба и стога природно тежи свеобухватању, универзализацији личног искуства: „Сада ми је теже него док сам ходио својом Стазом и осећам страх, не за себе, него за вас, јер ова прича има моћ да вас залуди. Стрепим за вашу судбину. [...] Стаза самоспознаје је дуга и многе године њоме ћете ходити, повероваћете ми тек на крају.“ (Михајловић 2003: 9). *Арелена* је роман који следи идеје које већ постоје у претходном роману, али се оне уопштавају и додатно

литерарно обликују. Иако у *Арелени* нема директног обраћања читаоцу, у разради нараторове замисли да створи и режира драму какву свет до сада није видео, препознаћемо својеврсни модел „животне драме“ кроз коју пролази и наратор-протагониста првог романа.

Почеци оба романа истичу важност постављања фокуса деловања у тачку унутар себе, али се иста порука услед различите наративне инстанце обликује на другачији начин. У *Праскозорју Аиваза* се та идеја износи из саветодавне, „гуру-перспективе“, самим тим што се наратор издаје за оног који већ поседује знање које читаоцу још увек није откривено: „постоји само један пут којим треба ићи: ка себи, кроз себе, у себе. Спуштајући се најдубље у себе, досегнућете врхунце, тада су вам најближи далеки светови“ (Михајловић 2003: 9). У *Арелени* је „гуру“ тон при истицању исте идеје о унутарњем центру прикривенији: „Само сам знао да морам да је напишем и режирам [драму] тако да на првом месту задовољим себе, па онда цео свет“ (Михајловић 2014: 8), што је резултат измењене наративне позиције. Уместо ретроспективног излагања из тачке већ задобијеног знања, читалац и наратор се у *Арелени* заједно крећу ка „коначној спознаји“.

Једна од првих техника које ће Славински усвојити, а касније унети у њу оригинални печат, била је техника коју је 1968. године по узору на источњачке зен школе осмислио Чарлс Бернер и назвао је „Интензив просветљења“. Интензив је осмишљен као „спој медитације и комуникације“ чије смењивање надгледа „мајстор Интензива“. Основна допуна зен традицији је управо довођење једног учесника у контакт са другим учесником, док је у зен школама полазник препуштен безгласној медитацији и тек ретким разговорима са мајстором (Михајловић 2010: 12). Учесници Интензива имају задатак да подељени у парове у временски задатим оквирима наизменично свом пару саопштавају онај перцептивни садржај који у том тренутку опажају у себи, а који је резултат труда да се одговори

на задато коан-питање¹⁵ (најчешће: „Ко сам ја?“, „Шта сам ја?“, „Шта је живот?“, „Шта је друго људско биће?“), а затим да пажљиво слушају саговорника док то исто чини. Након три или више дана упорног понављања датог поступка, код одређеног броја учесника би долазило до стања које је названо „просветљењем“, односно „директним искуством истине“¹⁶. Ослањајући се на сопствено искуство, мајстор та стања „валидира“ као истинску гнозу, или има задатак да учесника подстакне да уложи додатни напор уколико процени да до тог стања још увек није дошло. Кључни елемент који Славински уводи у структуру Интензива јесте „алтернативна техника“: поред медитације на поменута коан-питања уводи се наизменична медитација на негативне / одричне облике тих питања (нпр. „Ко нисам ја?“).

„Савремена западна култура је дуалистичка; све постоји кроз дихотомију доба и зла, исправног и погрешног, пријатеља и непријатеља, овог или оног. Дихотомизовати значи разделити, и оно што из тог следи је натицање. Константно просуђивање (ово је исправно; оно је погрешно) ствара проблеме у друштву исто као и у индивидуалном животу. Ако се жели живот испуњен миром и хармонијом, дуалност мора бити превазиђена и свет јединства досегнут“ (Guomaу 1973: 1).

15 „Интензивци често питања на која се ради на Интензиву називају коанима мада она то нису у зеновском смислу. Иако коани и на Интензиву и у зену служе као катализатор буђења човекове истинске природе, ту се сличност завршава. [...] Након Директног искуства у оба случаја се очекује нека врста одговора, али се у зену, пре свега у његовој грани сото зену, тражи да ученик своје разумевање испоји кроз демонстрацију, а на Интензиву кроз комуникацију“ (Стојановић 2017: 174).

16 Под термином „директно искуство истине“ у Интензиву просветљења заправо се подразумева сатори, традиционално искуство просветљења у зену: „Зен, животна истина, нирвана, или просветљење, сви су изван досега интелекта. Просветљење не може бити досегнуто интелектуализацијом. Истина се једино може разумети кроз сопствено директно искуство, баш као што су хладноћа и топлота доживљени тек кроз директан осећај. Птице певају, вода тече, киша пада, људи воле. Ту нема разлога: просто је тако. Зен је изван разлога јер се тиче живота.“ (Guomaу 1973: 223).

Алтернативна техника се заснива на уважавању суштинске особености универзума – двополоности. Док се класична техника Интензива ослањала само на позитивни поларитет (напор да се дође до директног искуства истине), садржаји који су се томе опирали су остали занемарени, неискомуницирани, и самим тим поступак пражњења свести и доласка до стања гнозе, текао је спорије. Увођењем алтернативне технике у Интензив просветљења, Славински му мења име у Интензив гнозе (Михајловић 2010: 37-38), наглашавајући тиме „дуалистичку“ црту новог Интензива.

Ако издвојимо битне елементе структуре како класичног (Бернеровог) Интензива, тако и Интензива гнозе: отварање Интензива, коришћење кратких прича зарад мотивације учесника, алтернативна техника, начин одвијања „драме Интензива“, видећемо да се сваки од наведених елемената на извесан начин пресликава у радњу Михајловићевих романа.

Већ истакнута „отварања“ романа која имају за циљ да подстакну трагачку жељу код читалаца, могуће је упоредити са „отварањем Интензива“ када мајстор има задатак да емоционално покрене учеснике ка искуству гнозе (Михајловић 2010: 23). Такође, у *Праскозорју Аиваза*, од почетка романа пратимо главног јунака који покушава да одговори на питање: „Ко сам ја?“. У роману је то питање инкорпорирано у садржај неколико кратких прича које се јављају на кључним местима на путу индивидуације¹⁷ јунака. „Уместо стварних догађаја, мој живот су највећма уобличиле приче“ (Михајловић 2003: 492), сам Богдан потврђује на крају романа. Ликови од којих ће потицати те приче, увек ће за јунака у датом тренутку представљати „мудрог учитеља“ (прича из књиге коју Богдан као дечак проналази у напуштеној штали, а која наводно припада Димитрију Митриновићу; затим прича јунакове баке,

17 Узимајући у обзир претходно помињани значај утицаја Јуна на Славинског, јунговски пут индивидуације ћемо посматрати као паралелу читавој структури Интензива, док ће сам сусрет са јаством бити посматран као аналоган директном искуству гнозе, односно чину „просветљења“ коме замисао Интензива гнозе у коначници и води.

гуруа Јогендре, ујака Младена), те ће порука прича бити доживљена као вид обраћања себи из позиције „вишег ја“, односно „јаства“¹⁸. Истовремено, приче које судбински утичу на Богданов пут, заправо су по структури кратке приче налик зен коанима, са истим мотивима и циљем као оне које мајстор користи у Интензиву: „Приче и анегдоте су подстицајне метафоре. Оне говоре једну ствар а циљају на другу. Треба да створе у Учеснику снажну жељу да доживи ДИИ¹⁹ или да му укажу да је ДИИ испред његовог носа, али да га он није свестан“ (Михајловић 2010: 69).

Пошто су уметнуте кратке приче засноване на тражењу одговора на питање „Ко сам ја?“, након што би се Богдан разочаравао у читав низ техника које је испробавао (односно након фазе „Ко нисам ја?“), упорно би се изнова враћао првом питању, које би најчешће бивало покренуто причицом у којој би се јављало као унутрашњи мото. Смењивање „ко сам ја – ко нисам ја“ фаза, осим што јунака коначно доводи до спознаје одговора на та питања, динамика тог смењивања уједно и гради радњу читавог романа. Духовни узлети и падови, попут алтернативне технике, имаће функцију поларитет-покретача за јунаков ход од једне до друге приче-коана све до крајњег искуства сусрета са истинским „ја“, из чега видимо да је наратив јунаковог живота грађен техником пресликавања структуре Интензива гнозе на структуру романа.

Структура романа *Арелена* захваљујући већем степу уопштавања (у основи исте приче о јунаку на путу самоспознаје), можда још у већој мери преузима структуру Интензива гнозе. Ту је реч о потрази за драмом у којој неће бити граница (између режисера и глумаца, сцене и публике, радње и живота), при чему се потрага завршава када главни јунак Филип доживи „директно искуство истине“ у коме управо: „нема

18 Према аналитичкој јунгијанској анализи, један од честих видова појављивања јаства у сновима и бајкама је лик мудраца или учитеља.

19 Скраћеница која се у Интензиву односи на „директно искуство истине“.

разлике између објекта и субјекта“ (Михајловић 2010: 67). Када нестане граница која дели его и свет изван њега, дешава се драма „какву свет није видео“, нити је може видети, управо услед чињенице да је реч о опису искуства гнозе, односно херметичном (унутрашњем) искуству²⁰:

„Моја драма уверава ме да се од себе не може побећи. Могу да мењам народе, земље, планете и светове, али од себе немам куд. То ЈА које сам хтео да прерастем да бих открио нешто ново и вредније враћа ми се као вечито обнављање и понављање, змија која гута свој реп, феникс који спаљује себе. Ја сам свој сопствени предак и потомак, режисер, глумац и гледалац. Суђено ми је да своје снове доживим у просторима сопственог бића“ (Михајловић 2014: 226-227).

Такође, ако упоредимо ограничен затворен простор куће или стана у коме се одржавају Интензивни (попут сцене у позоришту), ограничено време (унапред одређен број дана трајања Интензива), конкретне „улоге“ које учесници добијају и прецизно дефинисану „радњу“ коју „режира“ и води мајстор Интензива²¹, добијамо заправо слику „драме“ са своја „три јединства“ (места, времена и радње).

Осим теме губитка граница у чину „просветљења“ у таквој драми-Интензиву, Интензивни приказани у романима водили су не само до укидања граница на личном плану већ и до открића древне колективне повезаности оних који су на тим Интензивима учествовали. Тако се и сама реч „арелена“, која у романима означава

20 На сличан начин у *Праскозорју Аиваза* наратор на крају романа признаје да је „прећутао само Једно“ (Михајловић 2003: 499), при чему се алудира на то да искуство превазилажења двојности није могуће исказати, већ се захтева чин личног доживљаја. На тај начин романи Славинског се могу посматрати и као подстицаји (рекламе) за испробавање техника које сам Славински нуди, а које искуство гнозе истичу као сопствени циљ.

21 У књизи Душана Стојановића Борге, *Голуб и змија*, наведене су прецизне сатнице и распоред радњи у току Интензива (Стојановић 2017: 317-320).

вечност и љубав и припада некаквом заборављеном језику са непознате планете, изузев Богдану и Филипу открива и другим учесницима њихових Интензива.²²

Поред кључних елемената технике Интензива гнозе, у структури романâ уочавамо и елементе других метода Славинског. Ако поступак низања све зачуднијих спознаја до којих и Богдан и Филип долазе пренесемо на план унутрашње потраге за највишим циљем (а то је у оба случаја такозвано просветљење), онда тај ланац спознаја и догађаја можемо упоредити са динамиком ланчане технике у Аспектици²³. И на лексичком плану честа је употреба израза који се користе унутар техника које Славински развија. Тако је могуће да описујући старе обичаје са истока Србије, пчелар-шаман деда Иван, уз архаичне речи својствене његовом крају употреби и реч „клијент“ за корисника услуга старих врачара. Формулација „вреднији и виши циљ“ која има важно место у Аспектици (Михајловић 1996: 59), пројектује се у унутрашњи монолог Филипа у тренутку кад „на ланчаној техници животних искустава“ доспева до последњег учитеља, Кевина Бердсонга („То ће бити још виши и вреднији ниво искуства“ (Михајловић 2014: 177)).

Чак и основну дефиницију Михајловићеве методологије, а заправо идеју коју смо издвојили као израз неогностичке струје покрета Ново доба, могуће је готово истоветно поновљену наћи на великом броју места, једнако и у књигама Славинског о методама личног развоја, и у његовим романима. Реч је о варијантама излагања следеће идеје: „све у овом свету постоји кроз супротстављене поларитете. Ништа не постоји без

22 Славински ту заправо упућује на стварни ток догађаја које су његови Интензиви покренули од седамдесетих година 20. века на просторима СФРЈ, а који су резултирали стварањем гностичке заједнице наводно вођене интелигенцијом Аиваза (за више података о историјском развоју и распаду тог удружења, видети већ помињану књигу *Голуб и змија*).

23 „У Ланчаној Техници, која је основа Аспектног Процеса, ми се крећемо по ланцу све виших циљева до Највишег Циља (Мегистотелоса)“ (Михајловић 1996: 8-9), где је притом реч о искуству Једног (изласку из набоја поларитета).

своје супротности или комплементарности и основна животна игра јесте интегрисати их у себи и тако остварити једност“ (Михајловић 2014: 170).

Елементе технике „Дубоки Пеат“²⁴ (везане за коришћење извесних акупунктурних тачака) препознајемо у *Арелени* у склопу необичног обреда којим ће деда Иван иницирати Филипа у „пчелињи народ“ (Михајловић 2014: 116). Управо попут пчеле, јунаци Славинског са различитих извора скупљају знања из којих се могу реконструисати читаве технике самог Славинског. Поједини јунаци су такође грађени као збир неколико људи од којих је Славински учио, те су делови метода које су они примењивали у раду постали и део метода његове „спиритуалне технологије“. Лик „великог учитеља“ Нема из *Арелене* одговара конгломерату састављеном од Рона Хабарда (сајентологија), Чарлса Бернера (Интензив просветљења), Димитрија Митриновића²⁵ (за кога се у *Праскозорју Аваза* наводи да је користио име Немо као псеудоним (Михајловић 2003: 109)). Управо ће тако приказан лик Нема имати задатак да на главног јунака примени поступак који наликује методи Пеат, јер она и настаје као крајњи домет спајања елемената ранијих техника Славинског. Осим што у лику Нема препознајемо поменуте личности, и метода коју ће он користити је такође сачињена као збир утицаја система развијених од стране наведених личности, пре свега Хабарда и Бернера. Реч је о Немовом исцељивању трауматичног Филиповог искуства, што би речима методологије Пеата одговарало

24 Техника Дубоки Пеат (PEAT – Primordial Energy Activation and Transcendence) ради на проналажењу личног пара праисконских поларитета („лични кодови“) са којих се затим „уклања набој“ односно ствара се неутрализација поларитета. На тај начин се особа наводно ослобађа сукоба кључног пара двојстава у сопственом животу.

25 Иако Димитије Митриновић није имао свој ауторски „систем“ (Радуловић 2009: 226), занимљиво је да у *Праскозорју Аваза* јунакиња која је наводно познавала Митриновића, износи тврдњу да је, иако непознат широј јавности, Митриновићев систем ипак постојао: „Митриновић је имао сопствени систем, као и сви самосвојни адепти. Посећивао је многе школе, али се ни у једну није уписао. Све што му је дошло од других пропустио је кроз себе и оно што је истиснуо било је његово“ (Михајловић 2003: 109).

уклањању набоја са исконских поларитета („личних кодова“) при чему се у крајњем исходу постиже стање мирног сагледавања некад потресног догађаја: „Видиш, Филипе, негативних осећања нема без негативне енергије или набоја. Та енергија те је сада притисла као огромно бреме и ти си сигуран да ће ту стајати до века. Али, неће! Када се она уклони, остаје само сећање на то искуство, испражњено од емоција, као избледела фотографија“ (Михајловић 2014: 82).

Претходним уочавањем степена присуства како структуре техника Славинског, тако и њима својственог лексичког и семантичког потенцијала, текстови романа *Праскозорје Аиваза* и *Арелена* се препознају као хибриди књижевног израза и израза методологије неогностичких струја New Age покрета.

4. New Age антибајка

„Човек је капија кроз коју из спољашњег света богова, демона и душа улазите у унутрашњи свет, из већег у мањи свет. Мали је и пролазан човек.

Већ је иза вас, и поново се налазите у бескрајном простору, у мањој или унутрашњој бесконачности. На немерљивој удаљености стоји једна једина Звезда у зениту.“ (Јунг 2002: 31)

Условно можемо рећи да јунаци-трагаоци Ж. М. Славинског до своје „Звезде у зениту“ (односно јединственог унутрашњег центра који одговара Јунговом појму јаства) долазе у коначници својих путовања. Наиме, на крају оба његова романа почетне замисли главних јунака се остварују: Богдан проналази одговор на питање „Ко сам ја?“, а Филип открива и проживљава „драму без граница“. У обликовању тих финалних заокружења коришћени су елементи два херметичка модела такође заснована на динамици стазе која преко постепених унутрашњих преображавања води пандану појма јаство. Реч је о алхемији и тароту.

Спајање алхемијског модела трансформације са јунаковим доласком до архетипа јаства унутар јунгијанске представе индивидуације налазимо у *Праскозорју Аиваза*. Завршна („златна“) фаза алхемијског процеса и сусрет са јаством главног јунака, у роману су приказани као унутарњи „сусрет“ са „златним човеком“, андрогиним бићем које се препознаје као једно са самим трагачем:

„У мноштву златопутог народа угледах с леђа Биће које је одвајкада покушавало да ме се сети. Било је и мушкарац и жена изједна. Било је и дете. [...] Све је било од искона решено. Златопути ми је одвајкада био познат. Власи златне косе и врат који се испод њих назирао, леђа, уши приљубљене уз главу, мисао која му се изоштравала у уму, све то сам одувек знао и волео као самога себе. Препустио сам се и постојао без отпора. Златопути је све јаче покушавао да ме призове из заборав. Осетих како се помаљам, растем и ширим у његовој свести. Он се полако, сасвим полако осврну.

Предамном није било ничега, само бескрајна празнина.“ (Михајловић 2003: 498).

У завршници *Арелене*, уместо литераризовања алхемијско-индивидуацијског модела, налазимо литераризацију стазе дуж које се налазе оживљене архетипске слике великих аркана Рајдер-Вејтовог тарота (Rider-Waite). Иако то није експлицитно речено, Филип пов лик је ту приказан као почетна аркана Луда, парадоксални путник, онај који се налази на почетку стазе са чијег краја управо долази. На тој стази пажњу Луде, односно Филипа, посебно ће привлачити оне аркане са наглашеним црно-белим, *дуалистичким* значењем (Велика свештеница, Кочија). Тек када Луда разуме да су поларитети интегрални део ње саме, стаза се са лакоћом наставља све до последње аркане Свет, где се као и у сусрету са златопутим бићем у *Праскозорју Аиваза*, приказује биће које је симбол уједињења свих супротности, јаство:

„Читав приказ указивао је на неопходност концентрисања свих елемената и енергија у јединствену Једност. Жена коју је штитила змија савијена у пун круг представљала је метафизичку синтезу апсолутне истине која је стављала онога ко ју је досегао изван сваке обмане. Жена је држала две кратке палице у рукама, сличне палици Мага у првој Аркани, симболизујући њима да она влада процесом интеграције супротних поларитета и тако може да слободно оперише на астралној равни“ (Михајловић 2014: 222).

Да би Богдан и Филип доспели до оног што се у роману назива „Једно или Једност“, и поред инсистирања на томе да је та свесједињеност одвајкада иманентна човековом бићу, намеће се најпре пролазак кроз шуму „спиритуалних техника“ са којима су двојица Михајловићевих јунака експериментисали. Иако се у основи тих техника налазе аутентичне традиционалне вештине и знања попут зен медитације или шаманизма, они у Новом добу губе изворни карактер постајући технике за изазивање измењених стања свести. Ако бисмо из романа издвојили само најзначајније испробане технике, сакупили бисмо читав вапаш најразличитијих понуда на New Age тржишту: подуга листа књига о окултним темама и о духовном развоју, гностички и неогностички контекст, курсеви просветљења (интензивни, тамна соба, АСТ), култови личности (сајентологија, есенска школа), церемонијална магија (Одинов магијски ред), теоријска физика у комбинацији са идејама о новом еону (Питер Перио), домаћи окултисти (београдско друштво за истраживање оностраног „Паралелни светови“), неопанизам („пчелињи шаманизам“ деда Ивана, виле, патуљци и вампири из источне Србије), искуство на граници научне фантастике (Кевин Бердсонг и путовање кроз време у паралелне светове)²⁶.

26 Деда Иван и Кевин Бердсонг, односно шаманско учење и необична пчелиња иницијација које Филип пролази са првим, и експеримент са нестанком у паралелном свету за који Филип бива обучен од другог јунака, уводе паралелу са Кастанединим учењем код

Конгломерат техника које искрсавају на магичној стази развоја „New Age истинотражитеља“, обликован је према одређеном калупу тоталитарне идеологије Новог доба (Лакроа 2001: 6), те се захваљујући постојању тих законитости обликовања може упоредити са механизмима формулативности на којима почивају бајке. Све поменуте „спиритуалне екскурзије“ у којима ће јунаци Славинског учествовати, могу бити посматране као ступњевити изазови које треба прерастати на путу унутрашњег развоја са просветљењем (сусретом са јаством) као коначним циљем. На Богданово и Филипово „спиритуално путовање“, управо стога што се служи истим методама и тежи истом идејном исходшту какве налазимо у покрету Новог доба, могуће је гледати као на универзални модел потраге „New Age витеза“. Анализом законитости таквог New Age модела потраге, указује се паралела са механизмима бајковних путовања посматраних пре свега из позиције јунгијанског аналитичког приступа²⁷.

индијанца Дон Хуана (име деда Иван звучним ефектом чак подсећа на име Кастанединог учитеља). За ту двојицу својих учитеља Филип ће управо нагласити како се у његовој свести претапају (Михајловић 2014: 213), творећи на изванредан начин јединственог јунака који заправо представља две кључне стране Дон Хуановог учења. Дедо Иван из села у Хомољским планинама ће тако представљати шамански карактер Дон Хуана каквог га затичемо у првим Кастанединим књигама, а Кевин Бердсонг, ког Филип среће у аутентичном „дон-хуановском“ подручју Средње Америке, упутиће јунака у ону врсту путовања која Кастанеда открива у каснијим књигама, у којима се говори о мистериозном нестанку толтечког народа, на начин врло близак експериментима са путовањима у паралелне светове какви су изложени у *Арелени*. (Пут у „друге светове“ се код Кастанеде постиже померањем извесне „скупне тачке“, док је код Славинског реч о померању „тачке гледишта“.) Указивањем на везу са Кастанедом, постиже се додатни ефекат преклапања, па и сједињавања шаманско-мистичког потенцијала двају удаљених средина, истока Србије и простора Средње Америке, у чему онда ишчитавамо и глобализацијску тенденцију покрета Ново доба.

27 Јунгијански приступ бајкама полазио је од тумачења бајке као израза колективно несвесног, у коме су се распознавали и издајали основни архетипови (персона, сенка, анима и анимус, јаство) као ступњевити индивидуацијског процеса одређене колективне средине. Јунгов термин индивидуација подразумева освешћивање, односно лоцирање и идентификовање различитих садржаја несвесног, при чему сам процес има такву динамику кретања да се тежиште бића пренесе са „ја“ као центра свесне личности на „јаство“ као

Основни постулат на коме почива идеологија Новог доба јесте „холизам“, према коме физички и духовни свет нису раздвојени већ чине јединствену целину (Лакроа 2001: 25). Конкретан приказ идеје холистичког доживљаја света налазимо у лајтмотивској идеји *Арелене* о стварању драме у којој неће постојати граница између оног ко је осмишљава, оних који је изводе и оних који је гледају. Иако Филип у датој идеји види „драму какву свет још видео није“, парадокс је у томе што такве драме читав свет свакодневно проживљава у домену сна, а бајке тај онирички приступ одвајкада преносе у књижевни наратив: „Бајка је тако, до извесне мере, како сматра Дикман, попут сна у којем је онај што га сања истовремено и сцена и сви глумци, монтажер, режисер, продуцент, публика и критика“ (Поповић 2013: 119). Јунгијански приступ сну (а аналогно томе и бајкама) подразумева ослањање на Јунгов термин колективно несвесног и динамику индивидуације која почива на откривању архетипова унутар тог заједничког поља свести. У већ поменутом начину на који је у романима Ж. М. Славинског употребљен и алхемијски процес и слике тарота и паралела драме и живота, видимо поставке основног *New Age* начела – теорију холизма, која притом у многоструку кореспондира са појмом колективно несвесног. Понирући у чудесни архетипски простор несвесног, јунак је тај који изнова трага за самим собом у лику јаства. Отуд искушења на

центар целокупне личности, између свесног и несвесног. Процес индивидуације свакако започиње престанком идентификације са „персоном“, односно маском која одговара идентитету свесне личности (име, титула, звање). Уколико појединац избегне замку поистовећивања са персоном, индивидуациони пут је могуће наставити, те се у наредним фазама суочавати са архетиповима сенке, аниме или анимуса, и коначно архетипом јаства – унутрашњим седиштем личности које превазилази границе појединца и залази у област многоструке повезаности тог појединца са ширим изразом живота (упореди Франц 2010: 165). Марија Лујза фон Франц, Јунгова ученица, наводи да сваки моћан симбол јаства уједињује у себи психичке супротности, све док не изгуби снагу и стране почну да се раздвајају (Франц 2012: 53), што бисмо могли упоредити са *New Age* начелом „превазилажења двојности“ у доживљају „Једности“ („Oneness“).

путу трагалаца Новог доба често наликују магичним путовањима јунака бајки.

Холистичко начело Новог доба полази од идеје да индивидуалност не постоји: „не постоји непроменљива природа човека која је одређена једном за свагда: урођено својство човека је променљивост, подложност репрограмирању, обнављању“ (Лакроа 2001: 55). „Јунак Новог доба“ попут безименог јунака бајке мора научити како да савлада одређена формулативна („програмерска“ и „репрограмерска“) правила помоћу којих ће успети да превазиђе препреке на индивидуацијском путу и постане „најбоља верзија себе“. У том циљу, New Age располаже низом техника које имају готово лабораторијски учинак производње мистичних стања кад год се то пожели. „Потрага за суштаством има, дакле, потребу да буде инструментализована“ (Лакроа 2001: 53). Стога се као кључно питање намеће валидност тумачења New Age измењених стања свести (превазилажења двојности, „просветљења“, „сви смо Једно“ стања) као искустава аналогних поимању јаства.

„Ако можете да предвидите реакције неке особе, то значи да она и даље функционише колективно [...] Не можете никад да погодите шта ће креативна особа да створи јер је то нова креација и немамо знања шта ће она бити [...] Процес индивидуације води ка јединственој креативности у сваком моменту и затворена соба упућује на то средиште личности, тајни извор живота. То је затворена одаја срца, јединствена креативност у сваком животном тренутку. Тамо где процес индивидуације доводи до реализације ове јединствености, други више не могу да погађају у вези с вама, јер не могу да привире у затворену одају вашег срца одакле искаче неочекивана, стваралачка реакција. Рекла бих да неочекивана стваралачка реакција долази од јединства са Сопством“ (Франц 2011: 191).

Уколико је неко стање могуће извана контролисати, инструментализовати или предвидети, онда не

можемо говорити о индивидуационом усмерењу ка јаству, већ је извесније да се ради о обрнутом процесу — повратку у „океански осећај“ несвесног након укидања „ја“ (личности, субјекта, свесног живота) (упореди Лакроа 2001: 53). Зато је битна улога следећег разграничења: да ли ће се New Age инсистирање на одбацивању ега схватити и као одрицање од сопствене индивидуалне суштине или само као скидање спољашњих, колективно испрограмираних слојева личности. У потрази за одговором поново ћемо се послужити аналитичким виђењем индивидуације у бајкама.

Бајка са једне стране представља израз колективно несвесног, а са друге, њена веза са јаством унутар тог несвесног је чини истовремено крајње непредвидљивом, креативном структуром. Односно, ако бајку посматрамо из спољашње, чисто формалне перспективе, ако је одредимо преко функција и делокруга јунака, ако обратимо пажњу на све оне типичне, формулативне црте, бајка неће открити много тога оригиналног. Међутим, ако бајку сагледамо из перспективе јунгијанског приступа, служећи се моделом архетипа несвесног, дирекција се сасвим мења и „дух бајке“ моментално постаје изузетно сложена структура која се може одгонетнути тек након великог уложеног труда, или пак изненадног креативног надахнућа (односно речником Новог доба — просветљења).

Примењујући горе речено на разноврзне *чаробне* технике Новог доба, указује нам се јасна паралела: уколико се унутрашњем развоју човека (индивидуацији) приступи спољашњим „формулативним“ методама које су притом заједничке за све људе, баш као што су одређене одлике универзална својства свих бајки — и плодови тих метода биће калупски једнаки. Духовни развој као и долазак до појединачне тајне неке бајке, до њеног јаства, сржи — увек је питање личне борбе и напора или пак креативног увида, при чему је крајњи резултат долазак до јединственог садржаја. Та јединственост („једна једина Звезда у зениту“) може служити као одгонетка искључиво појединачне, „сопствене бајке“, те самим тим не може бити употребљена

као универзална, на све људе и све бајке примењива техника.

Међутим, како појмови јаства, Апсолута или „Једног“ припадају свету унутрашњег (езотерног), самим тим су подложни манипулацији од стране појединаца који тврде да су се упознали са сопственом „другом страном“. Иако у романима Ж. М. Славинског често налазимо исмевање и раскринкавање самозваних гуруа и њихових обожаваатеља и обожаваатељки, аутор не успева да избегне искушење да иако ненаметљиво, али ипак доследно своје јунаке-протагонисте прикаже тако као да им улоге „Мајстора“ или просветљених хероја спонтано припадају.

„Када доживи просветљење, херој је остварио свој судбински задатак. Он потом треба да одлучи шта ће урадити са својим знањем, које преображава живот. Неопходно је да започне процес враћања људима милости која му је подарена. То је такође судбински зов који херој често одбија да послуша. Ако то не учини, он није остварио пун циклус херојског пута, а то је повезивање света више спиритуалне спознаје са светом свакодневног живљења, као што је он сам спојио у себи пролазно време и вечност“ (Михајловић 2003: 450).

Претходни цитат из *Праскозорја Аиваза* се односи на сажет смисао књиге *Херој са хиљаду лица* Џозефа Кембела, којим Богданов ујак Младен (од ког и потиче Богданов интерес за окултне феномене, али који се сам никад није усудио да крене „Стазом“), жели не само мотивисати Богдана да стечена знања подели са другима већ и потврдити да та знања поседују недвосмислену вредност. Реч је ипак о знањима која „просветљени херој“ доноси са крајњег путовања, оног на коме се открива сопствени центар, упознаје јаство, тако да отуд једини могући пут полази из центра ка периферији, то јест ка онима који пут до центра још увек нису нашли. И ту настаје граница иза које почиње опасност од стварања култова личности и њихових „техника“ које

нуде решење за сваки проблем. Подвучимо разлику да у бајкама спиритуална помоћ из несвесног (преко чудесних помоћника или предмета) долази тек након што се испостави да самостални напор јунака, његова храброст и упорност нису довољни да би одређена препрека била савладана, док се „спиритуалне технике“, као вид „бајковних помоћника“ Новог доба, могу једноставно пазарити у замену за одговарајућу новчану противвредност. Чудесни помоћници на „Стази“ јунака Новог доба често се и сами нуде и обећавају силна благостања. Међутим, ако се ослонимо на мудрост бајки, показаше се да уколико је јунак лењ и смишља како да на лакши начин доспе до циља (тако што ће рецимо самостални напор заменити нечијом „техником“), заобилазећи основни иницијацијски пут, онда дух бајке чини да помоћници постају варалице, и јунак бива одвучен на погрешну стазу (упореди Franz 1997: 28-29).

Докле год се свесједињујућа природа јаства не пројектује на неког вођу, гуруа, или потенцијалног колективног владара новог глобалног поретка, и докле год се сопство не види у методама и решењима која долазе извана, идеологија покрета Ново доба се може посматрати као модерни вид бајки који од јунака, трагаоца, захтева једино да истраје на индивидуационом путу сазревања и упознавања сопственог бића. У супротном, и ако притом користимо усмереност „од јаства или ка њему“ као референцу, *поетика Новој доба* и литература која настаје на њеним основама, открива идејну настројеност у правцу тријумфа холистичког начела и самим тим показује својства индивидуацијске антибајке, која свог јунака не усмерава ка унутрашњем центру и одрастању, већ га вешто задржава у вечном сну колективно несвесног. Ту су сви Једно, али појединаца нема.

Постављањем романа анализираних у раду у контекст утицаја струја Новог доба (али без улажења у полемику са успелашћу романа као књижевних остварења), испитиване су могућности прожимања литерарних и неогностичких елемената у оквиру датог жанра.

Комбинацијом модерне идеологије Новог доба са традиционалним жанром романа, настала је књижевна форма која стоји на маргини књижевног у ужем белетристичком смислу, али зато увелико припада литератури маргинализованог идеолошког покрета. Романи Живорада Михајловића Славинског, управо стога што су изразито засићени мотивима „њуејц поетике“, омогућили су да карактеристични обрасци лакше буду уочени. Тако издвојене „формулативне“ структуре се затим могу тражити и откривати и унутар „лепе књижевности“, посебно савремене у коју се често осим духа времена, на мање или више приметан начин може уселити и дух Новог доба и његове поетике.

ЛИТЕРАТУРА

- Gyomay M. Kubose. *Zen koans*. Chicago: Henry Regnery Company, 1973. Jung, Karl Gustav. *Duh bajke*. Preveo David Albahari. Beograd: Art press, 1997.
- Јунг, Карл Густав. *Сегам уројовеву мршвима*. Превео Новица Петровић. Ниш: Просвета, 2002.
- King, Karen. *Šta je gnosticizam?*. Preveo s engleskog Milan Miletić. Beograd: Rad, 2006.
- Lakroa, Mišel. *New Age, Ideologija novog doba*. Preveo s francuskog Đorđe Trajković. Beograd: Clio, 2001.
- Mihajlović, Živorad Slavinski. *Simboli hermetizma*. Beograd: Živorad Mihajlović Slavinski, 1973.
- Mihajlović, Živorad Slavinski. *Psihonauti unutrašnjih svetova*. Beograd: Živorad Mihajlović Slavinski, 1976.
- Mihajlović, Živorad Slavinski. *Talismanska magija*. Beograd: Živorad Mihajlović Slavinski, 1984.
- Mihajlović, Živorad Slavinski. *Aspektika*. Beograd: Živorad Mihajlović Slavinski, 1996.
- Mihajlović, Živorad Slavinski. *Praskozorje Aivaza*. Beograd: Živorad Mihajlović Slavinski, 2003.
- Mihajlović, Živorad Slavinski. *Intenziv gnoze sa alternativnom tehnikom*. Beograd: Živorad Mihajlović Slavinski, 2010.
- Mihajlović, Živorad Slavinski. *Arelena*. Beograd: Živorad Mihajlović Slavinski, 2014.
- Popović, Marijana. *Uloga bajki u analitičkoj psihoterapiji*.

- Beograd: Filozofski fakultet, 2013.
- Радуловић, Немања. *Подземни шок*. Београд: Службени гласник, 2009.
- Stojanović, Dušan Borgia. *Golub i zmija: uspon i pad ex-Yu gnostičke zajednice EGA*. Beograd: Neopress design & print, 2017.
- Faivre, Antoine. *Access to Western Esotericism*. Albany: State University of New York Press, 1994.
- Franz, Marie-Luise von. *Archetypal Patterns in Fairy Tales*. Canada: Inner city books, 1997.
- Franc, Marija Lujza. *O snovima i o smrti*. Prevele Mirjana Joanović i Jelena Stakić. Beograd: Atos, 2010.
- Franc, Marija Lujza. *Alhemija*. Preveo Rastko Kostić. Beograd: Atos, 2011.
- Franc, Marija Lujza. *Senka i zlo u bajkama*. Prevela s nemačkog Zlata Vlajković. Beograd: Fedon, 2012.
- Hanegraaff, Wouter. *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Leiden – New York – Koln: BRILL, 1996.

Jovana Josipović

THE POETICS OF NEW AGE – TWO NOVELS OF Z. M.
SLAVINSKI AS AN INTERSECTION OF THE NEO-GNOSTIC
AND LITERARY EXPERIENCE

Summary

The novels of Z. M. Slavinski, *The Dawn of Aivaz* and *Arelena*, are observed in the context of the characteristics typical of the New Age movement as a popular ideology on cultural margins, especially in the comparative approach to A. Crowley and C. G. Jung (primarily those elements of their work which influenced the expansion of the New Age movement). Basic principles of the New Age: holism; the neo-gnostic view of reality and striving to overcome the dualism by reaching the state of ultimate unity; the eclectic borrowing from traditional systems (such as shamanism, zen meditation, yoga, astrology, alchemy); the tendency towards globalization – are recognized as

the principles found in the core of Slavinski's techniques in the field of "spiritual technology", as well as in the basic ideas of his novels. In such manner, the technique of the Gnostic Intensive copies its structure into the structure of both Slavinski's novels, so the ultimate goals towards which the participants of Intensive workshop move, "the enlightenment" and self-knowledge, are also the main goals of heroes in Slavinski's novels. Parallels to the structure of Intensive, as well as to the dynamics of the idea of Slavinski's novels are found in the Jungian individuation process. There is also a similarity between the quest of Slavinski's heroes and the quest of fairy tale heroes, which enables the comparison of the Jungian approach to fairy tale interpretation with the method of applying the Jungian approach not only to the narrative of Slavinski's novels but also to the poetics of the New Age in a broader sense. Jungian fairy tale analysis shows us that if we want to discover the unique secret of a single fairy tale (the nature of the Self in a particular fairy tale) this can only be achieved with a great effort or through creative inspiration, while the knowledge of the formulative characteristics of fairy tales acquires a certain, but secondary meaning. If we observe countless self-help and personal development techniques in that context, we can conclude that the "enlightenment" that these techniques promise (one formula that is validated for anyone who tests it), are nothing but the distancing from the individual core (and thus from the ideas of spiritual development). That is in fact the final triumph of the holistic principle of "the poetics of the New Age", which aims to leave its own center to someone else (spiritual technique, guru, globalization order). The literature that arises from the basis of the poetics of the New Age, carries the danger of offering the illusion of fairy tales and their wisdom, but the Jungian approach and the orientation from the Self, and not to the Self, reveals it as an individuation of the anti-fairy tale, where the true goal would not be the inner center, but the collective "we are all One and the same" periphery of the being.

Key words: Živorad Mihajlović Slavinski, Alister Crowley, Carl Gustav Jung, New Age, neognosticism, enlightenment, individuation, fairy tale